

Vargha Bálint Tamás – Németh Erzsébet – Pályi Katalin Ágnes

Mit mutatnak a versenyképességi rangsorok?

A Világgazdasági Fórum versenyképességi rangsorának megalapozottsága és informativitása

ÖSSZEFOGLALÓ: Az elmúlt években a versenyképesség a gazdaságpolitika homlokterébe került. A tanulmány áttekinti a versenyképesség mérésével kapcsolatos, a szakirodalomban jelzett mérési kockázatokat, valamint a dokumentumelemzés módszerével értékeli azt, hogy a Világgazdasági Fórum versenyképességi indexe megfelel-e a tudományosság követelményeinek, megfelelő információt nyújt-e a döntéshozóknak és a szakmai közvéleménynek. A tanulmány megállapítja, hogy a nemzetközi versenyképességi mérések számos releváns adatforrást összesítenek, amelyek értékes információt nyújtanak a nemzetgazdaságokról, a gazdasági-társadalmi fejlettségről. A nagy mennyiségű és igen eltérő természetű adatok összegzése azonban nem teszi lehetővé, hogy az országok versenyképességéről a rangsorok tudományos igényvel informáljanak. A Világgazdasági Fórum versenyképességi indexének egyes adatforrásait nem a versenyképességgel való kapcsolat alapján választották ki, azok egyes esetekben ellentmondásosak.

KULCSSZAVAK: versenyképesség, mérés, nemzetközi rangsor, tudományos megbízhatóság

JEL-kódok: O57, O10, H00, H10, C18, C82, C18

DOI: https://doi.org/10.35551/PSZ_2019_3_3

Az elmúlt években a versenyképesség a gazdaságpolitika homlokterébe került. A versenyképesség „*egyre inkább a gazdaságok átfogó minősítésének, teljesítménymérésének az eszközüvé válik*” (Török, 2003, idézi Somogyi, 2009). A gazdasági felzárkózást célul kitűző országok gazdaságpolitikai irányítása nagy horderejű beavatkozásokat, az adókönyvet áramvonalasítását, a munkaerőpiac rugalmasságának fokozását, a képzési rendszer prioritásainak át-

hangolását a versenyképesség javításának céljával indokolja.

A versenyképesség két hazai gazdaságpolitikai manifesztumnak is kulcsfogalma. A Nemzeti Versenyképességi Tanács a kormány gazdaságpolitikai tanácsadó szerve, amely 2019 elején tette közzé a Program a Versenyképesebb Magyarorszáért című dokumentumot. A Magyar Nemzeti Bank szintén 2019 elején publikálta a Versenyképességi Program 330 pontban című szakmai kiadványát.

Eközben nem egyértelmű, hogy a versenyképesség körében a nemzetközi gazdasági si-

Levelezési e-cím: balinttamsvargha@gmail.com

ker mérőszámait (nemzetközi cserearány, külkereskedelmi egyenleg, GDP per capita) kell-e figyelembe venni, vagy az oda vezető út során fontos tényezőket (tőkevonzó képesség, munkaerő-kínálat, infrastruktúra, társadalmi és humántőke állapota). Az 1980-as évektől kezdődően megindultak a versenyképesség értelmezését célzó viták, és szép számmal akadnak példák a versenyképesség meghatározását, számszerűsítését célzó törekvésekre, ugyanakkor a tudomány mai napig adós néhány alapvető kérdés megválaszolásával. Az ismert nemzetközi versenyképességi mérőrendszerek számos „hard” (pl. statisztikai) adat felhasználása mellett nagy arányban támaszkodnak „soft”, szubjektív adatszolgáltatásra is; vállalatvezetői értékelésekre, szakértői *survey*-kre.

Ma már a versenyképességről szóló közpolitikai és szakmai vitákban is a nemzetközi versenyképességi rangsorokat veszik alapul. A Versenyképességi Tanács programdokumentuma olyan területeket érintően fogalmazott meg javaslatokat, ahol az ország a Világbank Doing Business értékelésében romló eredményeket mutatott. Az MNB anyaga több helyen is hivatkozik a Világgazdasági Fórum és a Világbank mérőszámaira. Emellett a rangsorban elfoglalt hely változásának a nyilvánosságban hírértéke is van.¹ Mivel a versenyképesség értékeléséhez a versenyképességi rangsorok jelentik a kiindulópontot, szükséges megvizsgálni, hogy a rangsorok megbízható képet adnak-e az országok versenyképességéről és hiteles adatforrásként szolgálnak-e a közvélemény és a gazdasági döntéshozók számára.

A tanulmány a vonatkozó szakirodalom nyomán elemzi a nemzetközi versenyképességi rangsorok megbízhatóságát, valamint a Világgazdasági Fórum versenyképességi indexével kapcsolatos módszertani dokumentumok elemzésével értékeli az index tudományos megalapozottságát, prediktív erejét. Az elemzés ennek nyomán értékeli, hogy a versenyképességi mérések eredményei hiteles és hasznosítható

információt nyújtanak-e a döntéshozóknak és a szakmai közvéleménynek.

MIT JELENT A VERSENYKÉPESSÉG?

A versenyképesség 1980-as években megkezdődő tudományos kutatását megelőzően is megjelentek a versenyképesség meghatározására irányuló törekvések. Az egyes iskolák a versenyképesség fogalmát eltérően értelmezték az eltérő értelmezések mögött pedig a közgazdaság- és a gazdálkodástudomány alapvető nézetkülönbségei húzódnak meg (Krugman, 1996; Buckley és Pass, 1988).

„A versenyképesség nem más, mint az adott ország termelékenységét meghatározó intézmények, politikák és tényezők összessége. A termelékenység gazdasági növekedést eredményez, s ezen keresztül magasabb jövedelmi és jóléti szint eléréséhez vezet.” (Világgazdasági Fórum, 2018)

„A versenyképesség a hosszú távú fejlődést megalapozó tényezők összességének színvonal. Egy nemzetgazdaság akkor versenyképes, ha a rendelkezésre álló erőforrásait optimálisan hasznosítja a lehető legmagasabb szintű, de még fenntartható jólét elérésére.” (Magyar Nemzeti Bank, 2019)

„A versenyképesség a nemzetgazdaságnak az a képessége, hogy úgy tud létrehozni, felhasználni, illetve a globális verseny keretei között értékesíteni termékeket és szolgáltatásokat, hogy közben saját termelési tényezőinek hozadéka, s ezzel párhuzamosan állampolgárainak jóléte fenntartható módon növekszik.” (Chikán, Czakó, Kazainé, 2006)

A klasszikus, majd később a neoklasszikus megközelítés képviselőinek nézetei abban különböztek, hogy a kedvező exportpiaci pozíció elérését – az *Adam Smith* által megfogalmazott abszolút előnyöktől a komparatív versenyelő-

nyök értelmezéséig eljutva – más tényezőkre vezették vissza. *Ricardo* elméletében a versenyképesség kulcsa a relatív költségelőny, az elméletét továbbfejlesztő *Heckscher és Ohlin* megközelítésében a tényezőellátottságon alapuló specializáció (Bakács, 2004; Somogyi, 2009).

A versenyképesség értelmezhető az országok, iparágak illetve vállalatok szintjén is – lásd *Buckley* (1988); és *Ambastha és Momaya* (2004). *Krugman* (1996) szerint a versenyképesség, mint zéró összegű játék, nem is értelmezhető nemzetgazdaságokra, az csak a vállalatok esetében létező fogalom. Az intézményi közgazdaságtan képviselői szerint a versenyképesség nem más, mint a termelékenység növekedésére ható tényezők összessége (Vakhal és Palócz, 2018). Az 1990-es években kibontakozó és *Porter* neve által fémjelzett megközelítés amellől érvel, hogy az egyes nemzetek versenyképessége nem elsősorban a makrokörnyezet minőségén múlik. *Fagerberg* (1988) azt találta, hogy az árversenyképességnél meghatározóbb szerepe van a technológiai és kapacitástényezőknek. *Buckley és Pass* (1988) arra hívja fel a figyelmet, hogy attól függően, mely területet állítják a versenyképességi mérések vizsgálódásuk középpontjába, a versenyképesség szempontjából releváns egyes kérdések szükségképpen megválaszolatlanok maradhatnak. A hazai példák közül *Chikán Attila* és a nevével fémjelzett Versenyképességi Kutató Központ a mikro- és makroszintű versenyképesség kulcstényezőit egyaránt feldolgozta. Az MNB 2016-tól a versenyképességet állította kutatási tevékenységének egyik középpontjába (MNB, 2019b), a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen pedig önálló versenyképességi kutatóműhely működik.

A nemzetgazdasági versenyképességre nincs olyan egységes tudományos definíció, amely alapján egyértelműen megállapítható, hogy az mely tényezők alapján mérhető. A versenyképesség mérésére a legjelentősebb hatással az a koncepcionális eltérés van, amely egyfelől a termelékenység okainak vizsgálatára épít, az

azt elősegítő tényezőket igyekszik feltárni. Ennek a megközelítésnek az a kockázata, hogy nem létezik tudományosan igazolt taxonómia arra vonatkozóan, hogy pontosan mely társadalmi, gazdasági tényezők a versenyképesség okai. A gazdasági-társadalmi rendszerkörnyezet olyan összetett, hogy sem az egyes tényezőkről, sem azok versenyképességre kifejtett kauzális hatásáról nem áll rendelkezésre kimerítő kutatás. Ezzel szemben a másik megközelítés a versenyképességet kimeneti típusú eredményekkel ragadja meg: a versenyképesség nem más, mint a nemzetközi piacon történő érvényesülés. Ebben az esetben a versenyképesség okainak feltárása másodlagos, a versenyképesség mérése pedig nem különbözik a jólét és a gazdasági fejlettség általános mérésére kidolgozott mutatóktól. Mindez azzal a következménnyel jár, hogy azok, akik a versenyképesség mérésének a termelékenységre is ható „input” oldalának mérése mellett kötelezik el magukat, kulcsfontosságú adatokhoz, információkhoz csak „soft”, pl. kérdőíves adatszolgáltatás útján juthatnak. Elemzésünk szempontjából irányadónak a versenyképesség MNB és Chikán, *Czakó és Kazainé* előzőekben idézett meghatározását tekintjük, amely a versenyképesség átfogó meghatározását adja, és összhangban van azzal, ahogyan a kifejezést a szakemberek, a nyilvánosság és a társadalom tagjai a mindennapokban is használják.

A VERSENYKÉPESSÉG MÉRÉSE

NEMZETKÖZI INDEXEK. A versenyképesség mérésével kapcsolatos kezdeményezések a nyolcvanas években érték el abba az stádiumba, hogy a ma is ismert versenyképességi indexeket a nemzetközi szervezetek megalkossák. A versenyképességet mérő két legismertebb mérőrendszer (Arslan és Tathdil, 2012) nem csupán makrogazdasági adatok alapján állít össze versenyképességi mérést, de több indikátora az általános gazdasági-társadalmi környezet,

a szabályozói milió és az infrastrukturális el-látottság paramétereit is feltérképezi. A svájci székhelyű nemzetközi szervezet, a Világgazdasági Fórum (World Economic Forum, WEF) 1979 óta foglalkozik a versenyképesség elemzésével. Az International Institute for Management Development (IMD) pedig 1989 óta készíti el a World Competitiveness Yearbookot (lásd 1. táblázat).

A Világgazdasági Fórum indexében az indikátorok egy jelentős része a Világbank, az IMF, valamint az ENSZ szakosított szerveitől származik. A felhasznált 98 indikátor közül

44 a WEF partnerintézetei által lebonyolított *Executive Opinion Survey* során megkérdezett vállalatvezetők véleményét tükrözi. Az IMD 2018. évi értékelése 340 indikátor alapján rangsorolt, amelyek nemzetközi (OECD, IMF, UNESCO, Világbank), nemzeti és regionális szervezetektől származnak. A vállalatvezetők körében végzett 2018. évi felmérésük 6371 válaszadó véleményére támaszkodik. A két versenyképességi mérési rendszer hasonlóságára utal, hogy azok 2018. évi rangsorait megvizsgálva az első tíz helyen hét azonos országot is találunk. A bemutatott mérési rendszerek

1. táblázat

A LEGISMERTEBB VERSENYKÉPESÉGI INDEXEK FŐ JELLEMZŐI

	Világgazdasági Fórum Global Competitiveness Report	International Institute for Management Development World Competitiveness Yearbook
Értékelt országok száma	140	63
Kulcsterületek	4 kategória, 12 tényező Támogató környezet (intézmények, infrastruktúra, IKT-adaptáció, makrogazdasági stabilitás) Humán tőke (egészségügy, készségek és képességek) Piacok (árupiac, munkaerőpiac, pénzügyi rendszer, piacméret) Innovációs faktorok (üzleti dinamizmus, innovációs készség)	4 kategória, 20 tényező Gazdasági teljesítmény (nemzetgazdasági teljesítmény, nemzetközi kereskedelem, nemzetközi beruházások, foglalkoztatottság, árák) Kormányzati hatékonyság (közpénzek, adópolitika, intézményi keretek, gazdasági szabályozás, társadalmi szerkezet) Gazdálkodás hatékonysága (termelékenység, munkaerőpiac, finanszírozás, menedzsment, értékek és attitűdök) Infrastruktúra (alapinfrastruktúra, technológiai és tudományos infrastruktúra, egészség és környezet, oktatás)
Indikátorok száma	98	340
Súlyozás	A 12 versenyképességi tényező egyenlő súllyal esik latba	A 20 versenyképességi tényező egyenlő súllyal esik latba

Forrás: saját szerkesztés

szemlélete számos különbség mellett annyiban hasonló, hogy mindegyik több szempontú megközelítéssel, a gazdasági és társadalmi tényezőket egyaránt számba véve ragadja meg a versenyképességet befolyásoló kulcstényezőket. Elemzésünk a legismertebb versenyképességi indexet, a Világ gazdasági Fórum mérőrendszerét elemzi részletesen. A kiválasztást az indokolta, hogy ez az index tekint vissza a legnagyobb múltra, a mérőrendszert a kutatók és a politikusok egyaránt mérvadónak tekintik. A mérőrendszer a nevében is jelzi, hogy egyértelműen versenyképességi típusú értékelést kíván végezni, valamint jelentős számú, 140 országot lefedő minősítést jelenít meg.

NEMZETI VERSENYKÉPESSÉGI MÉRÉS. A nemzetközi versenyképességi rangsorok egyfajta kritikájaként is értelmezhetők a nemzeti versenyképességi méréseken alapuló jelentések (átfogó, javaslatokat is tartalmazó jelentést rendszeresen jelenleg három EU-tagállam készít). Ebbe a megközelítésbe illeszkedik az MNB 2017-ben közzétett versenyképességi jelentése. A jelentés elméletileg is meg kívánja alapozni a versenyképesség mérhetőségét, illetőleg csírájában tartalmazza egy átfogó indikátorrendszer kereteit is, egyrészt a jövedelemtermelő képesség és a termelési hatékonyság, másrészt az ár- és költség alapú, mintegy 101 objektív, számszerű adatokon alapuló mutatóra támaszkodva. A mérés ugyanakkor nem mér olyan szubjektív, de a versenyképesség szempontjából meghatározó tényezőket, mint például a befektetői bizalom és várakozások. A jelentés szisztematikusan elemezte a legfontosabb versenyképességi indikátorok szerinti teljesítményt, és bár nemzeti fókuszú jelentésről van szó, a jelentés Magyarország pozícióját a V3- és az EU-tagállamok viszonylatában is ábrázolta (MNB, 2017). Ennek eredményeire építve a jegybank 2019-ben megjelentetett 330 pontos versenyképességi javaslatcsomagja beazonosította a továbblépést igénylő területeket és célokat (MNB, 2019a). Ezen célok

megvalósulásának visszamérését szolgálja az MNB által 2019-től évente megjelentetni tervezett két kiadvány, a versenyképességi jelentés, valamint a versenyképességi tükör (MNB, 2019b).

MÓDSZERTAN

Elsőként a szakirodalom eredményeit összegezzük a versenyképességi mérési rendszerek hitelességét érintő fontosabb kockázatokról.

A tanulmány második részében részletesen is megvizsgáljuk a Világ gazdasági Fórum Global Competitiveness Indexének tudományos megbízhatóságát. A tanulmány a dokumentumelemzés módszerével tekintette át a WEF honlapján nyilvánosan hozzáférhető módszertani dokumentumokat, (WEF, 2018) különösen Appendix B: Executive Opinion Survey, az üzleti élet hangja, Appendix C: Módszertan és technikai megjegyzések. Az index kiszámításához felhasznált 98 adatforrás és indikátor részletes leírását a 2018. évi versenyképességi jelentés Appendix C-ben található módszertani ismertetője tartalmazza (WEF, 2018, 633–644). Ezen túl áttekintettük a szervezet tagjaival, jogállásával, finanszírozásával kapcsolatban szintén a szervezet honlapján nyilvánosan hozzáférhető információkat, valamint a szervezet 2017–2018. évi beszámolóját.²

A versenyképességi méréseket, rangsorokat abban az esetben tekintjük megalapozottnak, ha kielégítik a tudományos életben axiómának számító alapvető kritériumokat.

① A mérési eredmények megbízhatósága szempontjából jelentőséggel bír, hogy a mérést végző szervezet független, tudományos kompetenciával bíró intézmény legyen. A független tudományos minőség például veszélybe kerülhet, ha a mérési rendszert működtető szervezet irányításában részt vesznek a mérés által minősített országokhoz köthető személyek, vagy a szervezetet érdekelt szereplők tartják fenn.

② Alapvető követelmény, hogy a kutatási módszer alkalmas legyen arra, hogy a kutatás kérdéseire az alapján tudományosan megalapozott választ lehessen adni. Így fontos kérdés, hogy a kiválasztott adatforrás kapcsolatban van-e a versenyképességgel, a módszertan alkalmas-e országok versenyképességének összehasonlítására, az időbeli elmozdulások bemutatására.

③ Az adatközlőket kérdőívvel megkereső kutatások alapvető követelménye, hogy az adatközlők reprezentálják azt a populációt, amelyre a kutatási kérdés vonatkozik, illetőleg rendelkezzenek megfelelő ismeretekkel a felmérni kívánt jelenségről.

Ennek nyomán a WEF indexével kapcsolatban azt vizsgáljuk meg, hogy

- a szervezet független, tudományos intézmény-e,
- az indikátorokat, adatforrásokat a versenyképességgel való kapcsolat alapján választották-e ki,
- azok lehetőség szerint teljeskörűen és megfelelő súllyal értékelik e versenyképességre ható tényezőket,
- az indikátorrendszer szemléletében logikus és koherens-e,
- az adatok aggregálásának módszere megfelelő-e,
- az adatok időszerűek-e,
- a hiányzó adatok kezelése megfelelően történik-e,
- a véleményfelmérések esetében a minta és a kérdések kialakítása, valamint a beérkezett válaszok feldolgozása a tudományos standardoknak megfelelő módon történik-e?

A VERSENYKÉPESSÉGI MÉRÉSEK MEGALAPOZOTTSÁGI KOVÁZATAI A SZAKIRODALOM ALAPJÁN

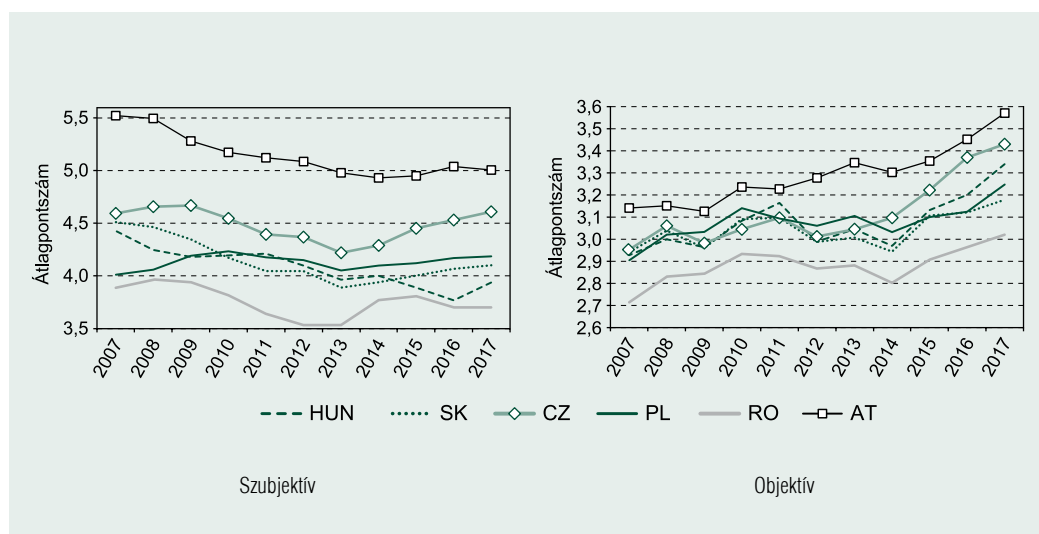
A versenyképesség mérésére számos elméleti megközelítés létezik (Staskevičiūtė-

Tamošiūnienė, 2010). A legelterjedtebb kompozit indexek lehetővé teszik, hogy nagyszámú és különféle adatforrás egyetlen aggregált indexbe sűrítve jelenjen meg. Ugyanakkor a kompozit indexek esetében az aggregálás szükségszerű információvesztéget okoz, az indexek és rangsorok pedig leegyszerűsítők és emiatt félrevezető üzeneteket közvetíthetnek (Saisana és Tarantola, 2002; Nardo et al., 2005).

Soft és hard adatforrások felhasználása

Miközben egy egységes index az objektivitás látszatát kelti, az jelentős mértékben szubjektív értékítéleteken alapulhat – a felhasznált adatok mintegy 50 százaléka általában kérdőíves véleményfelmérés, úgynevezett – „*soft*” adat (Staskevičiūtė és Tamošiūnienė, 2010). Többen felhívják a figyelmet arra, hogy indokolatlan lehet a véleményfelmérések felhasználása abban az esetben, ha tényadatok is rendelkezésre állnak (Baksay et al., 2017; Staskevičiūtė és Tamošiūnienė, 2010). Ugyanakkor *Vakhal és Palócz* (2018) amellet érvelnek, hogy a „kevert” módszer, vagyis a *hard* és *soft* adatforrások együttes felhasználása indokolt, mivel a versenyképesség szempontjából legfontosabb társadalmi összetevőket csak ilyen módon lehet megragadni. Fontos kérdés a *soft* és a *hard* indikátorok viszonya, egymáshoz képesti alakulása is. *Vakhal és Palócz* (2018) kimutatták, hogy a 2007 és 2018 közötti időszakban Magyarország, Ausztria, Csehország, Lengyelország, Románia és Szlovákia országcsoportja esetében a WEF indexében felhasznált „szubjektív” és „objektív” mutatók³ eltérő módon viselkednek. Míg a *soft* mutatók esetében az országok teljesítménye visszaesést mutat, az objektív mutatók javuló versenyképességet jeleznek. Ez fontos jelzés arról, hogy az elvileg ugyanazt a jelen-

OBJEKTÍV ÉS SZUBJEKTÍV INDIKÁTOROKBÓL SZÁRMAZÓ ÁTLAGPONTSZÁMOK ALAKULÁSA HAT ORSZÁG VONATKOZÁSÁBAN (2007–2017)

Megjegyzés: HUN–Magyarország, SK–Szlovákia, CZ–Csehország, PL–Lengyelország, RO–Románia, AT–Ausztria

Forrás: Vakhal-Palócz, 2018

séget mérő mutatók radikálisan eltérően viselkedhetnek (lásd 1. ábra).

A szerzők arra is rámutattak, hogy minél fejlettebb egy ország, a szubjektív indikátorok annál inkább igazodnak az objektív adatforrásokból származó mutatókhoz. Baksay et al. (2017) megállapítják, hogy a szubjektív mutatók alapján Magyarország teljesítménye az afrikai országokéval mutat párhuzamot, és ettől jelentősen eltér az objektív mutatók alapján mért teljesítmény.

A GCI-pontérték – kutatásuk alapján – inkább a szubjektív indikátorokkal mutatott összefüggést. A GCI-módszertan 2018. évi áthangolásának egyik következménye a szubjektív mutatók súlyának csökkenése. Feltételezhető, hogy a szubjektív mutatók alkalmazásával kapcsolatos kétségek is hozzájárultak ahhoz, hogy a „soft” adatforrások arányát a Világgazdasági Fórum versenyképességi indexében mára mérsékeltek.

Versenyképességi index és gazdasági adatok

Berger és Bristow (2009) négy versenyképességi mérés, köztük a GCI gazdasági növekedést előrejelző képességét vizsgálták, eredményeik szerint az indexek csak gyenge prekursorai a gazdasági növekedésnek. Rota (2013) 118 ország mintáján vetette össze a GCI-pontszámot és a GDP növekedését. Arra az eredményre jutott, hogy a magasabb versenyképességű országok körében egyértelmű a kapcsolat a GCI és a GDP változása között, ugyanakkor az alacsony versenyképességű országok klaszterében a versenyképességi index már nem mutat összefüggést a GDP változásával. Egyesek szerint a versenyképességet mérő indexek túlságosan a versenyképesség mögöttes okaira koncentrálnak, ezért azt ajánlják, hogy a versenyképességet inkább egyértelműen kvantifikálható adatok-

ra támaszkodva mérjék föl. *Djogo és Stanisc* (2016) több „objektív” indikátort is ajánl a versenyképesség mérésére: külkereskedelmi többlet a GDP arányában, munkanélküliségi ráta, éves bérköltség egy munkavállalóra vetítve, beruházási ráta. A szerzők 39 ország esetében vetették össze a GCI eredményét egy hat gazdasági adatból általuk képzett indexszel. Azt találták, hogy indexük és a GCI eredménye között magas a korreláció (0,609). Ugyanakkor vannak országok, amelyek esetében a GCI trendszerűen jobb versenyképességi helyzetet mutat, mint az egyedi index.

Aggregációs módszerek

A versenyképességi mérések vagy azonos súlyszámmal veszik figyelembe az egyes tényezőket minden ország esetében, vagy külön kategóriákba sorolják az értékelt országokat és a súlyszámok klaszterenként különböznek. Önsel et al (2008) megállapítja, hogy a versenyképességi indexekhez felhasznált adatforrások súlyozása torz értékeléshez is vezethet, ha az egyes fejlettségi kategóriák az egy főre eső GDP alapján képződnek; a fejlettségbeli különbség leküzdésének potenciáljáról ez a csoportosítás nem tud jó képet adni. Más szerzők arra hívják föl a figyelmet, hogy a súlyozás nélküli pontszám-aggregációnak is vannak kockázatai. A versenyképességre ható tényezők ugyanis nem lehetnek ugyanazok, és nem is ugyanolyan mértékben gyakorolnak hatást az egyes országokban, illetve az egyes fejlődési szakaszokban (Hawkins, 2006; Cho és Moon, 2005) arra utalnak, hogy az egyes országokat gazdaságuk szerkezete, piacaik mérete szerint indokolt csoportosítani és érdemes ez alapján versenyképességi méréseket végezni. Šegota *et al.* (2017) szerint a GCI nem ad teljes képet, mert nem képes mérni, hogy különféle versenyképességi lehetőségek, inpu-

tok kiaknázásának mértéke alapján, milyen a *hatékonysága* az egyes országoknak. Egy ilyen összevetés alapján a gyenge versenyképességű fejletlen EU-tagok versenyképességi hatékonysága például magasabb lenne.

WORLD ECONOMIC FORUM, GLOBAL COMPETITIVENESS INDEX MEGBÍZHATÓSÁGA

A Világ gazdasági Fórum (World Economic Forum) elnevezésű szervezet székhelye a svájci Genf. 1971-ben European Management Forum néven, nonprofit szervezetként jött létre. 2015 óta ismeri el Svájc nemzetközi szervezetként, az ezzel járó privilégiumokkal.⁴ A fórum jogi formája a svájci polgári jog szerinti alapítvány.⁵ A Fórum leglényegesebb missziója a privát és a közszféra közötti kooperáció elősegítése. A WEF fő célkitűzését 15 rendszerkezdeményezés formájában artikulálja. A rendszerkezdeményezések vállaltan társadalmi és közpolitikai változások elérését is célozzák.⁶ „*Shaping the Future of...*” elnevezésű rendszerkezdeményezések többek között a média- és szórakoztatóipar, a kereskedelem és befektetések, az infrastruktúra-beruházások, az élelmiszeripar, az egészségügy, a pénzügyi és monetáris rendszerek, a gender és az oktatás ügyeinek jövőjét kívánják alakítani. Olyan, a gazdasági témáktól messze eső, politikailag megosztó kérdésekkel is foglalkozik a szervezet, mint az LGBT identitású emberek helyzete.⁷

A Világ gazdasági Fórum tagjai (Institutional Members, Forum Members, Strategic Partners), a szervezet közlése szerint, 1000 darab, 5 milliárd dollárnál nagyobb forgalmat bonyolító nagyvállalat. A szervezet által a honlapján közzétett információkból ugyanakkor nem állapítható meg, hogy pontosan mely vállalatok tagok, melyek a taggá válás pontos kritériumai. A Fórum fő bevételi forrását a tag-

díjbefizetések adják. A szervezet 2017–2018. évi beszámolójából az derül ki, hogy tagsági díj jogcímen a szervezet 326 740 000 CHF-bevételeből gazdálkodott, partneri jogviszony után 227 317 000 CHF bevétele keletkezett. A szervezet ugyanakkor nem tett közzé olyan részletes pénzügyi beszámolót, amely alapján megállapítható lenne, hogy az egyes tagok egyenként milyen összegű tagdíjat fizetnek be. A Világgazdasági Fórum stratégiai partnerekkel is rendelkezik. A stratégiai partnerek olyan üzleti vállalkozások, amelyek részt vesznek a WEF-rendszerkezdemenyezések támogatásában, és részt vehetnek a stratégiai döntéshozatalban is. Ilyen stratégiai partnerek például a *Bloomberg*, a *General Dynamics*, a *Henkel*, a *Lockheed Martin* és a *Turkcell*.

A szervezet elnöke *Borge Brende*, korábban Norvégia külügy-, illetőleg kereskedelmi és ipari minisztere. A szervezetet irányító személyek és testületek: a kuratórium, az elnök, az igazgatóság és a végrehajtó bizottság. 2019-ben a Világgazdasági Fórum 25 kuratóriumi tagja között volt, illetőleg jelenleg is aktív politikus:

- *Al Gore*, az USA egykori alelnöke,
- *Christia Freeland*, kanadai külügyminiszter,
- *Ursula von der Leyen*, egykori német védelmi miniszter,
- *Peter Maurer*, Svájc egykori ENSZ-nagykövete,
- *Mark Carney*, a Bank of England kormányzója, a Bank of Canada egykori kormányzója,
- *Christine Lagarde*, egykori francia pénzügyminiszter, az IMF egykori vezérigazgatója, az Európai Központi Bank elnöke.

A kuratóriumi tagok között jelentős magánvagyonnal rendelkező üzletemberek is találhatóak, mint *Marc Benioff* (Salesforce – USA), *Peter Brabeck-Lethmate* (Nestlé, Rocher – Svájc), *Jack Ma* (Alibaba.com – Kína).

Az előzőek alapján megállapítható, hogy a

Világgazdasági Fórum nem a közgazdaságtudomány vagy a gazdálkodástudomány művelésére szakosodott akadémiai intézmény. A Fórum pártatlanságával kapcsolatban kockázatot jelez, hogy tagjai és finanszírozói globális nagyvállalatok, a tagok teljes listája és pénzügyi hozzájárulásuk összegszerűsége ugyanakkor nem ismerhető meg. Emellett a szervezet irányító testületeiben több volt és jelenleg is aktív politikus tevékenykedik.

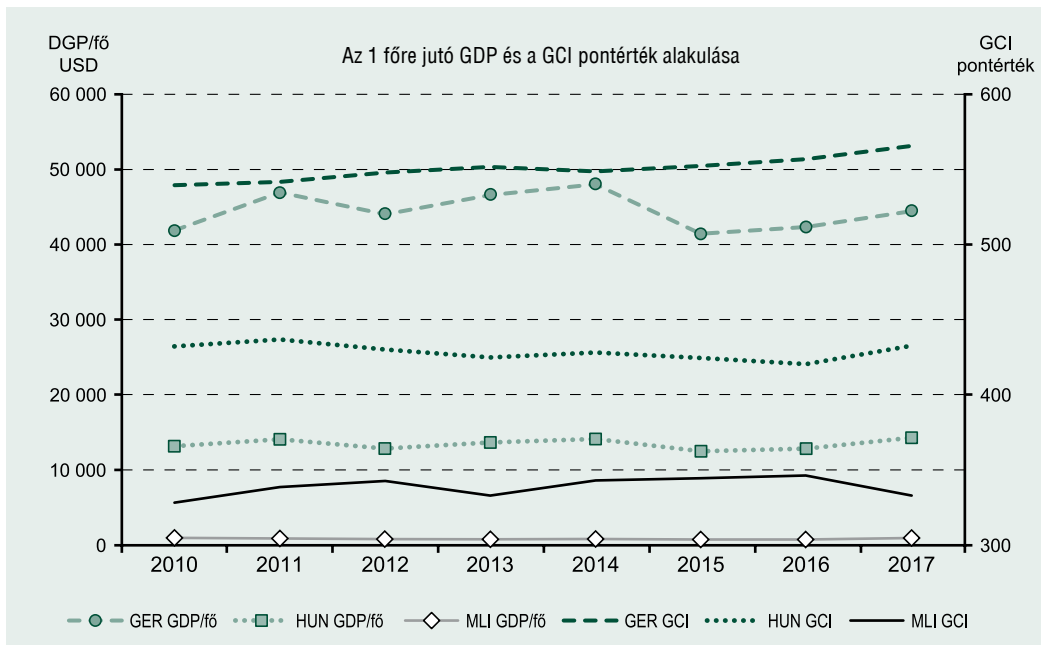
A következőkben megvizsgáljuk a WEF GCI-mutatóhoz felhasznált 98 indikátor és az index kiszámításához alkalmazott módszer tudományos megalapozottságát.

GCI és gazdasági teljesítmény

A WEF által alkalmazott versenyképesség fogalmának kulcseleme a termelékenység, a gazdasági teljesítmény és a jólét. A gazdasági növekedés és jólét legközérthetőbb mérőszáma a GDP, az ország jólétét és fejlettségét klasszikusan az egy főre eső bruttó hazai össztermék mutatja. Mint arra korábban utaltunk, Berger és Bristow (2009) eredményei szerint a GCI gyenge prekürzora a gazdasági növekedésnek. Mindennek nyomán megvizsgáltuk, hogy a WEF versenyképességi lista elején, közepén és végén helyet foglaló, három különböző gazdasági modellben működő, valamint a világgazdaságban is eltérő pozíciót betöltő ország WEF versenyképességi mérésben elért pontszámai, valamint az adott országokban az egy főre jutó GDP miként alakult a 2010 és 2017 közötti időszakban. A WEF-rangsor három jellemző pozícióját Németország, Magyarország és Mali reprezentálja (*lásd 2.ábra*).

Feltűnő, hogy Németország esetén a GCI egyenletesen magas és növekvő szintje nem mutat érzékenységet a GDP mértékében bekövetkező nagyobb változásokkal, így a német bruttó össztermék 2014. évi visszaesésével sem. Magyarország esetében a GDP 2016-ot köve-

AZ 1 FŐRE JUTÓ GDP ÉS A GCI ALAKULÁSA HÁROM ORSZÁG VONATKOZÁSÁBAN (2010–2017)

Forrás: saját szerkesztés, adatforrás: WEF GCI 2018, World Bank

tő emelkedése egybeesik a GCI által mért javulással, különösen a 2016-os év tekintetében, a két mutató által felvett trend összesimul. Mali 700–800 USD GDP/capita közötti, tartósan igen alacsony jóléttel rendelkezett a vizsgált időszakban, míg versenyképessége a GCI szerint 3,28–3,56 pont között szintén tartósan alacsony tartományban ingadozott, eközben a kismértékű elmozdulások az össztermék és a GCI viszonylatában időbeli szinkronitást vagy szabályos eltolódást nem mutattak.

Az iménti összevetés természetesen nem tekinthető megfelelő statisztikai apparátussal elvégzett ökonometriai vizsgálatnak, hiszen a prediktivitás kérdésének szisztematikus elemzése külön tanulmányt igényelne. Ugyanakkor az eredmények rámutatnak annak fontosságára, hogy a rangsort készítőnek érdemes lenne tudományos statisztikai módszerekkel és esz-

köztárral is tesztelnie azt, hogy a versenyképességi mérés valóban képes-e a fenntartható gazdasági fejlődés predikciójára, esetleg a mérőrendszer mely indikátorai mutatnak erősebb vagy gyengébb kapcsolatot a gazdasági siker egyes mutatószámaival. Ez minden bizonnyal az index adatforrásainak összeállítására vonatkozó módszert is hasznos szemponttal gazdagíthatja.

Az indikátorok kiválasztása

A 98 kiválasztott index kapcsolatát a GCI versenyképesség fogalmával a kutatás módszertani leírása nem mutatja be. A GCI eredményeiről készített jelentés módszertani részei azt sem mutatják be részletesen, hogy az index kialakításához felhasznált indikátorokat milyen szak-

mai szempontok, kritériumok alapján választották ki. A jelentés továbbá nem mutat be olyan tudományos tesztet, amely vizsgálta volna az egyes indikátorok kapcsolatát a gazdasági növekedéssel, a termelékenységgel. A bemutatott módszertan alapján nem látható, hogy az egyes résztényezők közötti keresztösszefüggések kizárására törekedtek-e, vagy végeztek-e robusztussági tesztet az egyes indikátorok kiválasztása során. Mivel részletes érvelés, indoklás az indikátorok kiválasztását nem támasztja alá, ez felveti azt a kockázatot, hogy az indexhez felhasznált adatforrásokat öltetszerűen, esetlegesen választották ki.

Kapcsolat a versenyképességgel

Az ismertetett problémával szoros összefüggésben áll az a kérdés, hogy a kiválasztott indikátorok mennyiben tekinthetők a versenyképességet akár részlegesen is jelző tényezőknek. Ennek megítéléséhez a WEF versenyképesség fogalmát vettük alapul. Számos felhasznált indikátor esetében igazolható, hogy azok kapcsolatban állnak a versenyképesség fogalmával, egyes esetekben ugyanakkor nem látható érdemi összefüggés. Ilyen indikátorok a sajtó szabadsága (1,09), biztosítási prémiumok mértéke (9,05), bérmegállapítás vállalati szinten vagy béralku formájában (8,04), kritikai szemlélet megjelenése az oktatásban (6,08). A munkaerő etnikai, vallási, szexuális sokszínűsége (12,01) indikátor esetében annak a kockázata jelentkezik, hogy az indikátor világnézetileg részrehajló értékítéletet jelenít meg, amelynek nincs kapcsolata a versenyképesség egyetlen szakirodalmi fogalmával sem. Ezen indikátor esetében a munkaadókat a versenyképességgel össze nem függő, a munkaerő különösen érzékeny adataival kapcsolatban kérdezik, amilyen információkat fejlettséges személyes adatvédelmi kultúrákban nem is kezelhetnek.

Inkonzisztencia az indikátorok között

Miközben számos indikátor a munkaerő mobilitását, rugalmas alkalmazását és elbocsátását jutalmazza a 8,06 számú indikátor esetén az az ország kap magas pontszámot, ahol a dolgozók jogait magas szinten védelmezik. Tudjuk, hogy a versenyképesség tényleges növelését számos feltörekvő ország a munkaerő-piac rugalmasságára, a munkásszerveződés és sztrájkjog korlátozására, a munkaerő-költségek leszorítására építi. Az indikátor által pozitív előjellel figyelembe vett tényező tehát ellentétes a versenyképesség rövid távú növelésében alkalmazott fontos eszközzel, emellett ellentétben más indikátorok szemléletével, a munkaerő árát emelő regulációt értékeli pozitívan.

A szabadkereskedelmi ideológia túlsúlya

Az index 7,05 számú indikátora az alacsony vámtarifák esetén ad magas értéket, a 7,08 számú indikátor pedig a szolgáltatáskereskedelem nyitottsága esetén jutalmaz. A 10,02 számú indikátor a GDP arányában kifejezett magas importarány esetén ad magas pontszámot. Ez a három indikátor tehát bünteti a külkereskedelmi többlet elérésére építő exportvezérelt gazdaságokat, a protekcionista kereskedelempolitikát alkalmazó feltörekvő országokat, és az eleve erősebb gazdasági szereplőknek kedvező szabadpiaci ideológiát tükrözi. Miközben számos ország az export növelését, a külkereskedelmi többlet elérését tekinti a versenyképesség egyik legfontosabb eredményének, az index a kereskedelmi liberalizáció, a gazdaság nyitottságát favorizáló érték alapján épül föl. Ismeretes, hogy a szabadpiaci körülmények közötti érvényesülést megelőzően számos centrumkapitalista ország maga is piacainak

védelve útján jutott kereskedelmi előnyök-höz (Nye, 1991; Chang, 2010). Emellett a protekcionizmus nem csupán választás kérdése: a protekcionista politikák sokszor egymásra épülő válaszreakciók.

Alulértékelt területek

A versenyképesség jelentős eleme a humántőke állapota, a társadalmi bizalom minősége. A gazdasági kapcsolatok területén kimutatható megtakarítással jár a társadalmi bizalmi háló erőssége, a jóhiszemű együttműködés az üzleti kapcsolatokban, az önkéntes szerződéses fegyelem. (a társadalmi bizalomról és a gazdasági növekedésről lásd: Bjørnskov, 2017). A WEF indexe kifejezetten a bizalom állapotát csupán egyetlen származtatott indikátor kiválasztásával építi be indexébe (1,05), amely mindösszesen 1,18 százalékos súllyal esik latba. Álláspontunk szerint a társadalmi bizalmat nagyobb súllyal, és annak több dimenziója mentén is fontos lenne értékelni. *Djogo és Stanisic*, (2016) arra is felhívták a figyelmet, hogy a versenyképesség egyes elemeit, úgymint az egyensúlyt, a külső eladósodás nélkül történő jóllétnövekedést, a beruházási rátát, a külső adósság mértékét a WEF indikátorai nem tükrözik kellő súllyal. Ezt kiegészíthetjük azzal, hogy számos ország az exportpolitikáját szolgáló árfolyam-politikát folytat, a versenyképességet segítő monetáris eszköztár értékelését a GCI figyelmen kívül hagyja.

Soft adatforrások nem megfelelő felhasználása

A versenyképességre ható egyes kulcsfontosságú tényezők *soft* adatforrásokra támaszkodva mérhetők, ilyenek például olyan fontos társadalmi tökemukatók, mint az üzleti biza-

lom, a várakozások, a teljesítménymotiváció, az anómia mértéke stb. A WEF által alkalmazott módszertan a legtöbb pilléren, területen belül ugyanazt a jelenséget objektív, statisztikai adatokra, valamint vállalatvezetői véleményekre együttesen építve méri. Mindez elvi szinten helyeselhető. A szubjektív vállalatvezetői vélemények kizárólagos felhasználása álláspontunk szerint azonban nem indokolható a következő indikátorok esetében, tekintettel arra, hogy a kérdés az adott ország szabályozási környezetének elemzésével, vagy statisztikai adatok alapján értékelhető:

- bírósági függetlenség mértéke (1,07),
- magántulajdon védelme (1,15),
- szellemi tulajdon védelme (1,16),
- pénzügyi audit standardok minősége (1,18),
- a lakosság digitális képességeinek minősége (6,05),
- piaci koncentráció mértéke (7,02),
- nem vámjellegű kereskedelmi akadályok (7,04),
- munkaerő alkalmazására és elbocsátására vonatkozó szabályok rugalmassága (8,02),
- munkanélkülieket segítő intézkedések (8,05),
- külföldi munkavállalók alkalmazásának egyszerűsége (8,07)
- munkaerő mobilitása (8,08),
- kis- és középvállalkozások hozzáférése finanszírozáshoz (9,02),
- kockázatitőke-befektetések elérhetősége (9,03),
- pénzügyi szolgáltatók és bankok tőkeellátottsága (9,06).

Az index tartalmaz olyan indikátorokat, amelyek a versenyképesség szempontjából relevánsak, a *survey* típusú adatfelvétel is indokolható, ugyanakkor a mintát adó vállalatvezetői pozíció az adott kérdésben más társadalmi csoportokhoz képest nem rendelkezik közvetlen és kitüntetett tapasztalattal. Ilyen indikátorok például:

- kritikai szemlélet megjelenése az oktatásban (6,08),
- rendvédelem megbízhatósága (1,04),
- úthálózat minősége (2,02),
- vasúti szolgáltatások hatékonysága (2,04),
- légi szállítási szolgáltatások hatékonysága (2,06),
- vízellátás megbízhatósága (2,12).

A 8,03 – munkáltatók és munkavállalók viszonyának – értékelése során csak a munkáltatói oldal véleménye esik latba egy alapvetően egymásra utalt, kétoldalú jogviszonyban.

Gyenge minőségű indikátorok

Az index 1,14 számú indikátora a „Korrupció előfordulása” címet viseli, ugyanakkor a kiválasztott indikátor a Transparency Corruption Perceptions Indexe, amely a korrupció percepcióját szakértői vélemények alapján méri, a korrupció tényleges előfordulását nem számszerűsíti. Az 1,09 „Sajtószabadság” indikátor a Riporterek Határok Nélkül szervezet kérdőíve alapján képzett indexet használja. Ezen felmérés közzétett módszertana alapján nem ismerhető meg a válaszadói minta pontos összetétele.⁸

Hiányzó adatok és az adatok időszerűsége

Azon indikátorok esetében, ahol nem áll rendelkezésre adat, vagy a rendelkezésre álló adat 10 évnél régebbi, a GCI meghatározása érdekében adatimputációt hajtanak végre. 2018-ban ez az összesen 98 indikátor közül 16 indikátor esetében fordult elő, és 69 országot érintett (lásd 3. ábra). Így a GCI számításánál figyelembe vett összes adat 1,18 százaléka adatimputációból származik, amely még elfogadható. Az érintett országokat megvizsgálva azonban már látható, hogy adatimputációra

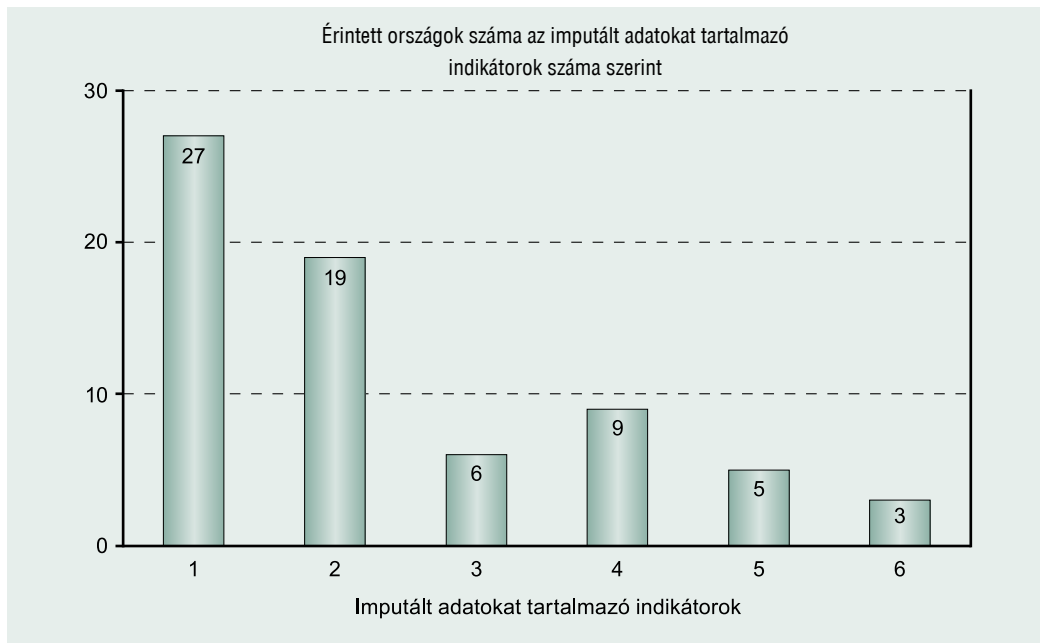
leginkább az afrikai, közép- és dél-amerikai, illetve ázsiai térségben lévő fejlődő országok esetében kerül sor. Mindössze 17 európai ország esetében volt szükség valamely hiányzó adat kiszámítására, és kevés kivételtől eltekintve a nyugati országokat ez nem érintette (WEF, 2018; 642).

Ugyanakkor a hiányzó adatok kipótlása érdekében alkalmazott lineáris regressziós számítás során esetenként olyan magyarázó változókat emelnek a modellbe, amelynek kapcsolata a magyarázni kívánt jelenséggel nem bizonyított. Így például Hong Kong és Tajvan esetében az állampolgárok online tájékoztatásának mértékét (1,12 indikátor) többek között a CPI értékével pótolják, további 16 ország esetében az alapvető munkaügyi normák betartását a sajtószabadság mértékéről szóló adatokkal helyettesítik, World Press Freedom Index alapján. A GCI számításához időben igen eltérő adatokat használnak fel. A GCI időszerűségét csorbítja, hogy a 2018. évi érték kiszámítása során például:

- az árupiac értékeléséhez felhasznált indikátor (7,08) esetében 2011. évi adatforrásra támaszkodnak;
- a pénzügyi rendszer fejlettségének értékeléséhez felhasznált 6 indikátor közül 2 indikátor (9,05 és 9,09) értékére a 2013-as év eredményei is hatnak;
- az innovációs készség értékeléséhez felhasznált 6 indikátor közül 2 (12,03 és 12,06) értékét a 2012-es év eredményei is befolyásolják.

Egy konkrét példán keresztül szemléltetve ennek következményeit, az innovációs készség egyik mérőszámát jelentő GDP-arányos K+F-kiadások tekintetében (12,07) az összesen 140 értékelt ország közül 14,3 százaléknál adatimputációra került sor, de a fennmaradó 85,7 százalék értékelése is 2016-nál régebbi adatokon alapult. A GDP-arányos K+F-kiadások értékeléséhez felhasznált adatok időszerűségét mutatja a 4. ábra.

IMPUTÁLT ADATOKKAL ÉRTÉKELT ORSZÁGOK (WEF GCI 2018)

Forrás: saját szerkesztés, WEF, 2018 alapján

Executive Opinion Survey – a minta összetétele

A 2018. évi index összeállításához felhasznált 98 indikátorból 44 a WEF által kifejezetten az index összeállítása céljából megszervezett *Executive Opinion Survey* vállalatvezetői kérdőíves felmérés adataiból keletkezett. A 44 indikátor a súlyszámítás során az index pontértékének 30,9 százalékára van hatással. A 2018. évi módszertani megújulás egyik lényeges eleme volt a kérdőív alapján keletkező indikátorok relatív súlyának csökkenése. A survey során 140 ország 16 658 üzleti vezetőjét kérdezték meg egy 148 kérdésből álló kérdőívvel. Országonként átlagosan 83 üzletember válaszolt a kérdőív kérdéseire. A három legnagyobb minta India, Pakisztán és az Egyesült Államok, ahol 378–291 üzleti vezetőt kérdezték meg. A minta száma Norvégia esetében volt 2018-ban a

legkisebb: 31 üzletember. Magyarország esetében 2018-ban 89 cégvezető válaszolt a kérdőív kérdéseire.

A mintát olyan módon alakították ki, hogy az kielégítse az adott nemzetgazdaság vonatkozásában a következő három szempontot.

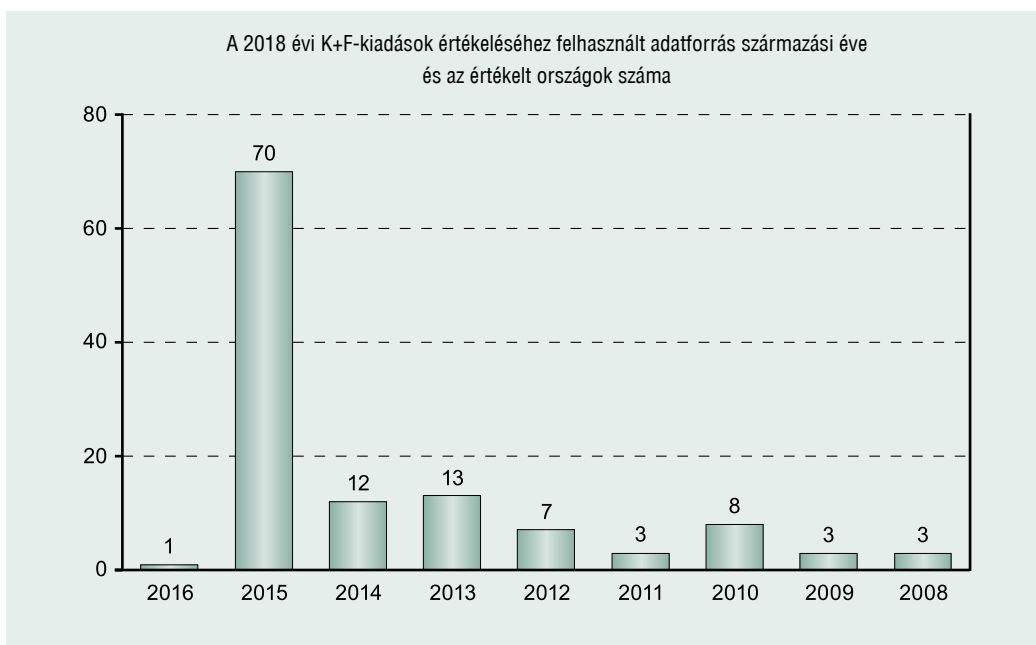
▶Azon cégek vezetői válaszolnak, amelyek cégei tükrözik az egyes szektorok arányát a GDP előállításában (mezőgazdaság, gyár- és építőipar – és szolgáltatások).

▶A minta mind a kis-, mind a nagyméretű vállalatok szektorális megoszlását tükrözi (250 főnél kisebb, 250 főnél nagyobb foglalkoztatotti létszám).

▶Az országon belül megfelelő földrajzi lefedettséget biztosítson a minta.

A minta összeállításának elvei a külföldi vagy hazai tulajdonú vállalatok megfelelő képviselésére nem helyeznek hangsúlyt. Ezáltal

A GDP-ARÁNYOS K+F-KIADÁSOK ÉRTÉKELÉSÉHEZ FELHASZNÁLT ADATOK IDŐSZERŰSÉGE

Forrás: saját szerkesztés, WEF, 2018 alapján

előfordulhat, hogy kizárólag hazai vagy kizárólag külföldi tulajdonú vállalatok kerülnek a mintába. A rétegzett mintavétel szempontjainak meghatározása egyébként tudományosan korrekt megoldás, ugyanakkor nem biztosított ezt követően a véletlen kiválasztás.

A minta kialakításának elvei szerint, az országgonkénti WEF-partnerszervezetek állítják össze a válaszadókat és veszik föl a kérdőíveket. Az adatfelvételre telefoninterjút, papíralapú és online kérdőíveket egyaránt alkalmaznak. A ténylegesen elért vállalatok és a válaszadó személyek nem ismerhetők meg. Az egyes nemzeti partnerszervezetek listája ugyanakkor megismerhető.

Számos ország esetében ugyanakkor egy-nél több partnerszervezet veszi föl az adatokat. Több esetben állami szervek, minisztériumok, nemzeti statisztikai hivatalok, kereskedelmi kamarák, nemzeti bankok is partnerszervezetként segítik az adatfelvételt.

Kérdőíves válaszok adatkezelése

A kérdőíves válaszok felhasználása előtt figyelmen kívül hagyják azokat a kérdőíveket, amelynél a válaszadó a kérdések 80 százalékára ugyanazt a választ adja meg. Azokat az „outlier” kérdőíveket, amelyek a nemzeti kérdőíves átlagos eredményétől egy meghatározott mértéknél jobban eltérnek, szintén figyelmen kívül hagyják. A kérdőíves válaszokat az időben korábban fölvetett kérdőívekkel is korrigálja a módszertan, mozgóátlag-számítással vonja be az előző évi *survey* eredményeit (WEF, 2018, 628). Mindez a tudományos szempontoknak megfelelő, korrekt adatkezelési gyakorlat.

A kérdőíves válaszokat ezt követően szakértői csoportok is visszaellenőrzik. Amennyiben ezen országszakértői véleményekben foglalt „kvalitatív elemzés” az adott évi kérdőíves válaszokat nem valószínűnek, nem hihetőnek

(*plausible*) minősíti, a kérdőíves adatgyűjtés eredményét figyelmen kívül hagyják. A WEF módszertana nem tárja föl, hogy milyen összetételű szakértői grémium, milyen módszertan alapján vizsgálja a plauzibilitást. Amennyiben a szakértői testület úgy dönt, hogy az adott évben egy ország esetében fölvevett *Executive Opinion Survey* nem megbízható, a survey adatforrásokat ezen ország vonatkozásában figyelmen kívül hagyják, és azt az előző évi indexből emelik át. Ezen adatkezelési módszer hatásai jelentősek: 2018-ban Azerbajdzsán, Bahrain, Burundi, Etiópia és Guinea vállalatvezetői kérdőíveinek annulálása mellett a kínai vállalatvezetők véleményét sem számították bele a 2018-as WEF versenyképességi indexbe (WEF, 2018, 628). Nem biztosított, hogy a gondosan kiválasztott minta alapján fölvevett empirikus kutatást nem önkényes megfontolások alapján hagyják figyelmen kívül.

KÖVETKEZTETÉSEK

A nemzetközi versenyképességi mérések számos releváns adatforrást összesítenek, amelyek önmagukban is értékes információt nyújtanak a nemzetgazdaságokról, a gazdasági-társadalmi fejlettségről. A mérő szervezetek által alkalmazott versenyképességi definíciók ugyanakkor olyan széles jelenségsoportot fognak át, hogy az egyes adatforrások kiválasztása a mérés céljára tudományos eszközökkel nehezen igazolható. A versenyképességi mérés eredménye ezt követően önálló életet él, és csak kisebb mértékben vezethető vissza a gazdasági teljesítményt mérő objektív mutatókra.

Ezek a kockázatok megjelennek a Világ-gazdasági Fórum indexe esetében is. Ezen túl a GCI olyan tényezőket is értékel, amelyeknek nincs bizonyított kapcsolata a versenyképességgel, egyes indikátorok viszonya pedig ellentmondásos. Például az index a munkaerőköltséget emelő tényezőket (munkavállalói jo-

gok) és az arra csökkentőleg ható faktorokat (munkaerő alkalmazásának és elbocsátásának egyszerűsége) egyaránt pozitívan értékeli. Az index elsősorban a szabadkereskedelmi elvek érvényesülését jutalmazza. Emellett az indexben a versenyképesség olyan fontos kulcsterületei, mint a monetáris politika vagy a társadalmi bizalom alig jelennek meg.

Indokolt, hogy a mérést kibocsátó szervezet statisztikai, ökonometria eszközökkel vizsgálja meg az index prediktív erejét. A tudományos megbízhatóságot nagyban erősítheti, ha értékeli az általuk készített index korrelációját a gazdasági teljesítményt mérő egy-egy kitüntetett mutatóval, például a GDP vagy az export volumenének növekedésével.

A versenyképességi indexek jellemzője, hogy statisztikai adatokat és véleményfelméréseket egyaránt felhasználnak. Mindez nélkülözhetetlen, amennyiben a gazdasági-társadalmi közeg szubjektív, de a versenyképesség szempontjából alapvető összetevőiről kívánunk információt szerezni. Ugyanakkor a Világ-gazdasági Fórum mérőrendszere vállalatvezetői véleményekre hagyatkozik ott is, ahol rendelkezésre állnának objektív adatok. Az eredmények felhasználhatóságát, az összehasonlítást lehetővé emellett csorbítja, hogy a vállalatvezetői válaszadók mintájában nem biztosított a véletlen kiválasztás, valamint, hogy a kérdőíves adatfelvétel eredményét szakértői vélemények alapján egyes esetekben figyelmen kívül hagyják.

Ennek nyomán felmerül a kérdés, érdeemes-e a versenyképességi rangsorokra odafigyelnie a gazdaságpolitikának, a szakmai közvéleménynek?

A versenyképességi mérések egyes adatai jól hasznosíthatók, más részei kevésbé. A hazai gazdaságpolitika számára is mérvadó jelzőszámunk tartjuk többek között az adósságdinamika alakulását, a vállalkozások számára rendelkezésre álló hitelkínálatot, a digitális képességek elterjedtségét, a szabadalmak számára nyomon követését, a szélessávú hálózati

lefedettséget, a légi forgalom konnektivitását, az egészséges várható élettartamot, az oktatásban eltöltött évek számát vagy a munkaerő alkalmazására vonatkozó szabályok minőségét. A versenyképességi mérések emellett hasznos adatbázist jelentenek a hazánk számára fontos kereskedelmi partnerek folyamatainak megismerésére is. Ez alapján következtetni lehet a hazai termékek felvevőpiacain a vásárlóerő változására vagy a befektetői klíma megváltozására, és lehetőség van a gazdaságpolitikát ennek figyelembevételével alakítani. Mindehhez az olyan nemzeti versenyképességi mérés, amelyet például az MNB 2019-től rendszeresen elkészíteni készül, minden bizonnyal jól felhasználható információforrás. A mérésnek ugyanakkor az objektív adatok mellett, attitűdöket, a befektetői bizalom és várakozás kérdését is célszerű beemelnie a mérőrendszerébe.

Fel kell hívni azonban a figyelmet arra, hogy kockázatokat hordoz a pusztán a versenyképesség növelésére optimalizált, egyoldalú gazdaságpolitika, a rangsorban való előnyösebb hely egyoldalú célként való kitűzése. A versenyképesség ideig-óráig ugyanis növelhető úgy is, hogy eközben az államadósság, az adósságra nő, a külső egyensúly romlik. Ezért a gazdaságpolitikának mindig szem előtt kell tartania azt is, hogy a versenyképesség csupán egyike

egy kiegyensúlyozott és többtényezős gazdasági célrendszer elemeinek, valamint annak fontos eleme a fenntarthatóság követelménye is.

Fontos látni emellett, hogy a versenyképesség eltérő tényezőkre vezethető vissza a kisméretű, nyitott, exportvezérelt gazdaságokban, míg más gazdasági és társadalmi körülmények hatnak rá a nagyobb méretű belső piaccal és jobb tőkeellátottsággal rendelkező országokban. Mindezt a sokféleséget a nemzetközi versenyképességi rangsorok értékelési módszere nem tükrözi jól. Emellett a versenyképességet növelő intézkedések tervezése során azt is érdemes szem előtt tartani, hogy éppen milyen gazdasági ciklusban kell a gazdaságpolitikának helytállnia. A felfelé ívelő konjunkturális ciklusokban célszerű a hangsúlyt inkább a gazdasági növekedés fenntarthatóságára helyezni, és a versenyképesség rövid távú növelése érdekében nem fűteni a gazdaságot.

A versenyképesség javítása a felsorolt szempontok figyelembevételével együtt sem jelenti azt, hogy a versenyképességi „verseny” egyszer és mindenkorra „megnyerhető”. Az országok a nemzetközi termelési láncokban elfoglalt helyüknek megfelelően, az egyes konjunkturális ciklusok függvényében lehetnek képesek saját lehetőségeikhez képest versenyképességük relatív javítására.

JEGYZETEK

¹ lásd: <https://24.hu/fn/gazdasag/2018/10/31/magyar-oroszag-53-versenykepességi-rangsor/>, https://www.napi.hu/kulfold/melyponton_magyarorszag_verenykepessége.563610.html

² http://www3.weforum.org/docs/WEF_Annual_Report_2017-2018.pdf

³ A szerzők által alkalmazott megkülönböztetést egekben pontatlannak tartjuk, tekintettel arra,

hogy a WEF szubjektív mutatói körében csak az *Executive Opinion Survey* adatforrásait tartják számon. Az index azonban ezen túlmenően további származtatott adatforrásokat is felhasznál, amelyben az adatfelvétel szintén szakértői értékelés, vagy közvélemény-kutatás útján történt.

⁴ <https://www.eda.admin.ch/eda/en/home/foreign-policy/international-law/privileges-and-immunities/host-state-act.html>

- ⁵ http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_Statutes_2015.pdf
- ⁶ <https://www.weforum.org/system-initiatives>
- ⁷ <https://www.weforum.org/agenda/2017/03/what-you-need-to-know-about-lgbt-rights-in-11-maps/>
- ⁸ <https://rsf.org/en/detailed-methodology>

IRODALOM

- AMBASTHA A., MOMAYA, K. (2004). Competitiveness of firms: review of theory, frameworks and models. *Singapore Management Review*, 26(1), pp. 45-61, <https://ssrn.com/abstract=2146487>
- ARSLAN, N., TATHDIL, H. (2012). Defining and measuring competitiveness: a comparative analysis of Turkey with 11 potential rivals. *International Journal of Basic & Applied Sciences*, 12(2), pp. 31-43
- BAKÁCS A. (2004). *Versenyképesség-koncepciók*. MTA Világgazdasági Kutatóintézet
- BAKSAY, G., PALOTAI, D., SZALAI, Á. (2017). Mennyire objektív a WEF versenyképességi rangsora?, <https://www.mnb.hu/letoltes/baksay-gergely-palotai-daniel-szalai-akos-mennyire-objektiv-a-wef-mnbhonlapra.pdf>.
- BERGER, T., BRISTOW, G. (2009). Competitiveness and the benchmarking of nations – A critical reflection. *International Advances in Economic Research*, 15 (4), pp. 378-392, <https://doi.org/10.1007/s11294-009-9231-x>
- BJØRNSKOV, C. (2017). Social Trust and Economic Growth. Forthcoming, Oxford Handbook of Social and Political Trust, (Eric M. Uslaner, ed.) <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2906280>
- BUCKLEY, P. J., PASS, C. L., PRESCOTT, K. (1988). Measures of international competitiveness: a critical survey. *Journal of Marketing Management*, 4(2), pp. 175-200, <https://doi.org/10.1080/0267257X.1988.9964068>
- CHANG, H. J. (2010). *Bad Samaritans – The Myth of free trade and the Secret History of Capitalism*. Bloomsbury Publishing USA
- CHIKÁN A., CZAKÓ E., KAZAINÉ ÓNODI A. (2006). *Gazdasági versenyképességünk vállalati nézőpontból – Versenyben a világgal, 2004–2006 kutatási program*. Zárótanulmány
- CHO, D. S., MOON, H. C. (2005). National competitiveness: Implications for different groups and strategies, <http://hdl.handle.net/10371/61988>
- DJOGO, M., STANISIC, N. (2016). Is the Global Competitiveness Report the right measure of macroeconomic competitiveness. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci, časopis za ekonomsku teoriju i praksu-Proceedings of Rijeka Faculty of Economics, *Journal of Economics and Business*, 34(1), pp. 91-117, <https://doi.org/10.18045/zbefri.2016.1.91>
- ÉLTETŐ A. (2003). Versenyképesség a közép-kelet-európai külkereskedelemben. *Közgazdasági Szemle*, L. évf., március, 269-281. oldal
- FAGERBERG, J. (1988). International competitiveness. *The Economic Journal*, 98(391), pp. 355-374, <https://doi.org/10.2307/2233372>
- HAWKINS, J. (2006). *The Concept of Competitiveness*. Treasury Working Paper, <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.4181.0409>

- KRUGMAN, P. R. (1996). Making sense of the competitiveness debate. *Oxford Review of Economic Policy*, 12(3), pp. 17-25, <https://doi.org/10.1093/oxrep/12.3.17>
- NARDO, M., SAISANA, M., SALTELLI, A., TARANTOLA, S. (2005). *Tools for Composite Indicators Building*. European Communities, <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC31473/EUR%2021682%20EN.pdf>
- NYE, J. (1991). The Myth of Free-Trade Britain and Fortress France: Tariffs and Trade in the Nineteenth Century. *The Journal of Economic History*, 51(1), pp. 23-46, <https://doi.org/10.1017/S0022050700038341>
- ÖNSEL, Ş., ÜLENGİN, F., ULUSOY, G., AKTAŞ, E., KABAK, Ö., TOPCU, Y. I. (2008). A new perspective on the competitiveness of nations. *Socio-Economic Planning*, <https://doi.org/10.1016/j.seps.2007.11.001>
- ROTA, L. (2013). An assessment of the relationship between Global Competitiveness Index Scores and National GDP per capita growth rates (University of Pretoria). <http://hdl.handle.net/2263/40642>
- SAISANA, M., TARANTOLA, S. (2002). *State-of-the-art Report on Current Methodologies and Practices for Composite Indicator Development*. European Commission Joint Research Centre Paper, Ispra, Italy, <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.1505.1762>
- ŠEGOTA, A., TOMLJANOVIĆ, M., ÉS HUĐEK, I. (2017). Contemporary approaches to measuring competitiveness—the case of EU member states. *Journal of Economics and Business*, Vol. 35, No. 1, pp. 123-150, <https://doi.org/10.18045/zbefri.2017.1.123>
- SOMOGYI M. (2009). Versenyképesség a szakirodalomban – a fogalmi megközelítések összegzése és elemzése I. rész. *Vezetéstudomány*, 4., 54-64. oldal
- STASKEVIČIŪT, G., TAMOŠIŪNIENĖ, R. (2010). *The Evaluation of the National Competitiveness: Analysis of Existing Means*, <https://doi.org/10.3846/bm.2010.066>
- TÖRÖK Á. (2003). Mit mérünk mivel? A versenyképesség értelmezéséről és mérési problémáiról. EU-csatlakozás és versenyképesség. *Európai Tükör*, Műhelytanulmányok, 93.
- VAKHAL P., PALÓCZ É. (2018). Fél pohár víz – avagy hogyan értelmezhető a magyar versenyképesség az objektív és szubjektív mutatók szerint. In: *Társadalmi Ríport TÁRKI*, 217-232. oldal
- Magyar Nemzeti Bank (2017). Versenyképességi Jelentés, <https://www.mnb.hu/letoltes/versenykepességi-jelente-s-hun-digitalis.pdf>
- Magyar Nemzeti Bank (2019a). Versenyképességi program 330 pontban, <https://www.mnb.hu/letoltes/versenykepességi-program.pdf>
- Magyar Nemzeti Bank (2019b). A versenyképesség mérésének módszertana, <https://www.mnb.hu/letoltes/a-versenykepességi-mérésnek-módszertana.pdf>
- WEF (2018). The Global Competitiveness Report 2018, ISBN-13:978-92-95044-76-0 <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>